

Actuele promotie Gereformeerde Gemeenten: voor wie is het heil?

Vandaag promoveert Marinus Golverdingen op een studie over de Gereformeerde Gemeenten. De periode 1945-1950 staat centraal, met theologische vetes die nog altijd actueel zijn.

Tjerk de Reus

De jaren vlak na de Tweede Wereldoorlog liggen ver in het verleden, maar voor de Gereformeerde Gemeenten, een kerkverband van bevindelijk-gereformeerde snit (zie kader), is het een uiterst actuele periode. Toentertijd zijn grote meningsverschillen uitgevochten, die het hart raakten van het bevindelijke geloofsklimaat. De uitkomsten van toen zijn tot op vandaag bepalend voor de sfeer in de Gereformeerde Gemeenten. Je zou zelf kunnen stellen, zoals sommige *churchwatchers* doen, dat de problematiek van toentertijd nooit goed is verwerkt. Promovendus Marinus Golverdingen (1941) heeft precies deze spanningsvolle jaren tot onderwerp voor zijn proefschrift gekozen. Dat getuigt van moed, want de dreiging uit het kerkverband gezet te worden wegens te grote ruimdenkendheid is een reëel gevaar in de Gereformeerde Gemeenten, zoals blijkt uit zijn studie.

Het boek van Golverdingen circuleert om de afzetting van ds. R. Kok in 1950. Een paar jaar later zou dienst grote tegenstander, dr. C. Steenblok, het veld ruimen, maar dat valt buiten het bestek van de studie van Golverdingen. Waar draaide de strijd van destijds precies om? Het ging

om de vraag voor wie de blijde boodschap van het evangelie bestemd was. Voor iedereen? Nee, zei Steenblok: het Goede Nieuws is voor 'de uitverkoren kerk'.

Met dat begrip en de varianten daarvan ('de uitverkorenen') werd in de discussies van toen kwistig gestrooid. De genoemde Steenblok en de grote voorman van het kerkverband, ds. G.H. Kersten, redeneerden sterk vanuit de uitverkiezing. Het ging allemaal om de 'eeuwige raadsbesluiten Gods'. God weet al wie zullen gaan geloven en voor hen is dan ook het evangelie. De anderen, de 'verworpenen', mogen het evangelie aanhoren, maar het is geen boodschap voor hen.

Taboe

Dat je met een dergelijk logisch denkkader in de problemen raakt, werd lang niet door iedereen onderkend. Wel door goed opgeleide theologen uit andere gereformeerde kerkgenootschappen, zoals Klaas Schilder. 'Wat is dit voor getheologiseer!' vroeg hij zich wanhopig af. Het denkkader in de Gereformeerde Gemeenten uit die tijd was theologisch nogal zwak, dat voelde Schilder goed aan. Elke connectie met academische theologie wees men af, creativiteit en katholiciteit in de theologische bezinning was taboe. Dat had te maken met de toenemende organisatie van het kerkverband.

Behoudend

De Gereformeerde Gemeenten

De Gereformeerde Gemeenten is een van de weinige kerkgenootschappen die jaarlijks groeien, dankzij een hoog geboortecijfer. Van de zo'n 150 gemeenten telt Fryslân er drie: Drachten, Oudemirdum en Leeuwarden (evangelisatiepost). Qua openheid en bereidheid tot samenwerken is

het kerkverband zeer terughoudend: men doet niet mee in het Contactorgaan Gereformeerde Gezindte en legde de uitnodiging voor de Nationale Synode naast zich neer. De Gereformeerde Gemeenten vormen een belangrijk deel van de achterban van de SGP en van het *Reformatisch Dagblad*.



De Adullamkerk van de gereformeerde gemeente te Barneveld telt 1400 zitplaatsen. Foto: Anton Dommerholt

Onder aanvoering van ds. Kersten zocht men eenheid en algemeen geldende regelgeving, op alle terreinen. Dat leidde tot onrust, toen bleek dat de genoemde R. Kok een eigen geluid liet horen. Hij onderschreef de klassieke gereformeerde uitgangspunten en vond dat hij ruimhartig over Jezus en over de genade zou moeten preken. Iedereen die in de kerk zat, kreeg volgens Kok de genade 'welmenend' aangeboden, in de vorm van 'beloften'. Hij zei eens dat de beloften van God 'ons als sneeuwvlokken om de oren vliegen', tijdens de kerkdienst. Dat was voor zijn tegenstanders veel te gortig, die dat niet konden rijmen met de uitverkiezing. Als Kok gelijk heeft, 'kunnen we de hel wel opdoeken', meesmuilde een predikant. Als de ruimdenkende Kok zijn zin zou krijgen, vreesde men dat de neocalvinsten achterna te gaan, die gebruikmaken van het sacrament van het avondmaal 'alsof ze een kop koffie drinken'. Zij concludeerden dat Kok zou geloven dat uiteindelijk iedereen in de hemel zou belanden. Het is een teken van het schamele theologische inzicht bij de betreffende amokmakers dat dit een bezwaar van betekenis kon worden en tot Koks afzetting zou leiden.

Golverdingen bespreekt niet alleen de theologische thema's tot in

detail, hij wil ook in meer algemene zin verhelderen hoe kan dat een kerkelijke conflict uit zijn voegen barst. Een van de zaken die opvallen, is het overwicht van één persoon, of van een paar mensen. De grondlegger van de Gereformeerde Gemeenten, ds. G.H. Kersten, heeft zijn kerkverband een slechte dienst bewezen door in 1943 dr. C. Steenblok als predikant binnen te halen. Niemand wilde het, maar hij legde het gewicht van zijn grote gezag in de schaal en kreeg zijn zin. Een halfjaartje manoeuvreerde Kersten zijn vriend op een invloedrijke positie: Steenblok werd docent aan de predikantenopleiding. Alle dienstdoende predikanten werden dus gepasseerd, noteert Golverdingen.

Rand van de afgrond

Kersten heeft vervolgens tot aan zijn dood in 1948 Steenblok de hand boven het hoofd gehouden, hoewel deze extreme ideeën koesterde, die wortelden in een afwijkende persoonlijkheidsstructuur: hij had vermoedelijk het syndroom van Asperger. Steenblok was een man van starre logica en hij ontbeerde in zijn theologisch denken een stuk menselijkheid. Maar ook de vele personen die in synodes en andere vergaderingen de Gereformeerde Gemeenten naar de rand van de afgrond brach-

ten, gingen niet vrijuit, stelt Golverdingen uit. Ze handelden op basis dubieuze religieuze ingevingen en negeerden de kerkorde.

De studie van Golverdingen is allereerst een historisch onderzoek, maar impliciet is het een bezinning op de huidige stand van zaken in de Gereformeerde Gemeenten. Het ligt voor de hand om ds. R. Kok postuum te rehabiliteren. Daar is al eerder voor gepleit, maar men durft er niet toe te komen omdat men nog altijd geen weg weet met de ruimhartige evangelieprediking van Kok. Binnen het kerkverband is er een kleine groep die in de lijn van Kok preekt, maar wantrouwen jegens hen speelt geregeld op. Om escalaties te voorkomen, is het onderwijs aan theologische studenten strak gereguleerd en wordt strikt vastgehouden aan de visie van ds. Kersten. Het boek van Golverdingen is dus nogal actueel. Hoewel hij uiterst loyaal is aan zijn kerkverband, klinkt in zijn boek een breed gereformeerd bewustzijn door en misschien is dat wel het beste wat deze gepensioneerde predikant zijn kerkverband kan voorhouden.

• Vernieuwing en verwarring. De Gereformeerde Gemeenten 1946-1950. M. Golverdingen. Den Hertog. 47,50 euro

Hoe een oude kerk in beweging komt



Column

Peter van der Weide, pastoor Sint Antoniusparochie

Soms kabbelen de kerkelijke dingen wat door en dan ineens gebeurt er van alles tegelijk. Zaterdagavond was de liturgie in de St. Josephkerk te Heeg Afrikaans, omdat de zang verzorgd werd door het koor Amani Angels (vredesengelen). Dit koor bestaat uit mensen die oorspronkelijk uit Rwanda en Burundi komen, van wie de meesten al bijna twintig jaar in Nederland wonen.

Indertijd zijn ze gevlucht vanwege de genocide in die landen die aan bijna een miljoen mensen het leven

kostte. Door hun zang vestigen zij de aandacht op de Stichting Rwanda Rises Foundation die iets probeert te doen voor mensen van wie het grootste deel onder de armoedegrens van 75 eurocent per dag moet leven.

De liturgie begon en eindigde met dans van prachtig uitgedoste vrouwen en kinderen. Terwijl de gezangen enerzijds devoot en anderzijds vol beweging waren, ontkwamen wij er als stijve en nuchtere Friezen niet aan dat we uiteindelijk allemaal in beweging kwamen. Het

is geweldig te ervaren dat een 'oude kerk' - geheel gevuld -, zo vol leven, muziek en beweging kan komen. Een prachtig beeld van het evangelie dat toch steeds weer nieuw kan zijn. Je voelt dan ook dat de Geest mensen van allerlei culturen en afkomst verbindt.

Op zondagochtend begon de dag des Heren in de Martinuskerk te Sneek met de hoogmis van tien uur waarin we de achtste zondag van het jaar vierden met als thema: Maakt u niet bezorgd voor de dag van morgen!

Deze viering was nog niet ten einde of de eerste carnavalsvierders stroomden de kerk al binnen voor de jaarlijkse carnavalsviering met op het kerkplein vrolijke klanken

van een dweilorkest. Deze carnavalsviering vond voor de vijfde keer plaats. Een groter contrast met de hoogmis was nauwelijks denkbaar, terwijl hetzelfde evangelie werd gelezen. Qua beweging en geestdrift leek deze viering op de Afrikaanse viering die ik al noemde. Om 12.11 uur schreden alle hoogheden onder het spelen van de *Radetzky* de kerk binnen, waar zich ruim zeshonderd mensen hadden verzameld. Een bont gekleurde menigte die enthousiast meebad, meezong en bewoog.

Tussen de kerkgangers van allerlei kerkelijke en wereldlijke pluimage bevonden zich ook twee boeddhistische monniken die mij na afloop van de viering kwamen

begroeten. „Wat mooi dat er in Sneek monniken wonen”, zei ik tegen hen. Ze vroegen mij om de zegen die ik hen natuurlijk gaf. Aan meniggen moest worden uitgelegd dat ze niet in carnavalskostuum waren verschenen, maar het echt was! De volksschrijver Gerard Reve heeft eens gezegd: 'Dat Koninkrijk van U wordt dat nog wat?' Ik kan u zeggen dat het heel dichtbij en tastbaar was in een voor mij kerkelijk gevarieerd weekend. En ik geloof niet dat ik de enige was die dit voelde.

• Pastoor Peter van der Weide is pastoor van Sneek, Roodhuis, Blauwhuis en Heeg. Reacties: pastoor@sintmartinussneek.nl